

**ВЗАЄМВІДНОШЕННЯ МІЖ ПРАВОВОЮ КУЛЬТУРОЮ
ТА ЗАСТОСУВАННЯМ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА****RELATIONSHIP BETWEEN LEGAL CULTURE AND APPLICATION OF UKRAINIAN LAW**

Книгницький М.М.

асистент кафедри права та публічного управління

Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила»

ORCID ID: 0009-0001-6206-5219

Актуальність статті полягає в тому, що в сучасному світі право та його застосування відіграють надзвичайно важливу роль у суспільстві. Україна, як держава зі складною історією, знаходиться в процесі становлення своєї правової системи. В цьому контексті виникає питання про вплив правової культури на судову практику та законодавчий процес в Україні. Дослідження цієї теми є актуальним, оскільки правова культура визначає ставлення суспільства до права, його віру в справедливість і важливість дотримання закону. Метою статті є аналіз взаємовідношень між правовою культурою та застосуванням українського права, з вивченням впливу правової культури на судову практику, законодавчий процес та розробку нових правових норм, та формулювання практичних рекомендацій для підвищення рівня правової культури в Україні та її впливу на якість застосування права. В статті розглядається взаємовідношення між правовою культурою та застосуванням українського права. Досліджується актуальність вивчення цієї теми у сучасному правовому середовищі України. Наголошено на вирішальній ролі правової культури у функціонуванні правової системи України. Правова культура визначає сприйняття, інтерпретацію та дотримання правових норм громадянами, впливає на їхнє ставлення до законодавства та правопорушення. Низький рівень правової культури може призвести до ситуацій, коли громадяни не вірять у справедливість законів, що призводить до більшої кількості судових справ та ускладнює впровадження реформ у законодавстві. З іншого боку, глибока правова культура сприяє більш точній інтерпретації правових норм та їх коректному застосуванню в практиці. Громадяни, які розуміють та поважають свою правову систему, здатні відірвати літеру закону від його духу та знають, як виконувати законодавчі акти в різних ситуаціях. Зроблено висновок, що підвищення рівня правової культури в Україні є важливим завданням для забезпечення ефективного застосування українського права та підтримання правопорядку в суспільстві. Для досягнення цієї мети необхідні заходи, спрямовані на підвищення правової освіти громадян, популяризацію правових знань, професіоналізацію законодавчої діяльності та розвиток судової системи. Тільки через спільні зусилля можна забезпечити більш ефективне та справедливе застосування українського права та зміцнення правової держави в Україні.

Ключові слова: правова культура, українське право, судова практика, законодавчий процес, правова система.

The relevance of the article lies in the fact that in the modern world, law and its application play an extremely important role in society. Ukraine, as a country with a complicated history, is in the process of establishing its legal system. In this context, the question arises about the influence of legal culture on judicial practice and the legislative process in Ukraine. The study of this topic is relevant because the legal culture determines society's attitude to the law, its belief in justice and the importance of observing the law. The purpose of the article is to analyze the relationship between legal culture and the application of Ukrainian law, with the study of the influence of legal culture on judicial practice, the legislative process and the development of new legal norms, and the formulation of practical recommendations for increasing the level of legal culture in Ukraine and its impact on the quality of the application of law. The article examines the relationship between legal culture and the application of Ukrainian law. The relevance of studying this topic in the modern legal environment of Ukraine is investigated. The decisive role of legal culture in the functioning of the legal system of Ukraine is emphasized. Legal culture determines the perception, interpretation and observance of legal norms by citizens, affects their attitude to legislation and offenses. A low level of legal culture can lead to situations where citizens do not believe in the justice of laws, which leads to more court cases and makes it difficult to implement reforms in legislation. On the other hand, a deep legal culture contributes to a more accurate interpretation of legal norms and their correct application in practice. Citizens who understand and respect their legal system are able to distinguish the letter of the law from its spirit and know how to comply with legislation in various situations. It was concluded that raising the level of legal culture in Ukraine is an important task for ensuring the effective application of Ukrainian law and maintaining law and order in society. To achieve this goal, measures aimed at increasing legal education of citizens, popularization of legal knowledge, professionalization of legislative activities and development of the judicial system are necessary. Only through joint efforts, it is possible to ensure a more effective and fair application of Ukrainian law and strengthening of the rule of law in Ukraine.

Key words: legal culture, Ukrainian law, judicial practice, legislative process, legal system.

Актуальність теми. В сучасному світі право та його застосування відіграють надзвичайно важливу роль у суспільстві. Україна, як держава зі складною історією, знаходиться в процесі становлення своєї правової системи. В цьому контексті виникає питання про вплив правової культури на судову практику та законодавчий процес в Україні. Дослідження цієї теми є актуальним, оскільки правова культура визначає ставлення суспільства до права, його віру в справедливість і важливість дотримання закону.

Стан дослідження. Методологічною основою написання даної статті послужили праці М.П. Недюха, А.П. Овчиннікова, І.В. Осика, О.В. Петришин, Т.С. Кагановської, О.С. Передерій, С. Третяк, О.В. Шупинської та інших, які в своїх наукових дослідженнях в тій чи іншій мірі піднімали дану проблематику.

Метою дослідження є аналіз взаємовідношень між правовою культурою та застосуванням українського права, з вивченням впливу правової культури на судову практику, законодавчий процес та розробку нових право-

вих норм, та формулювання практичних рекомендацій для підвищення рівня правової культури в Україні та її впливу на якість застосування права.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні актуальною проблемою у розвитку сучасних демократичних процесів української державності є формування правової культури, бо саме вона є основою всього економічного, політичного та ідеологічного поступу української нації. «Правовий прогрес, до якого прагне Україна, здійснюючи запровадження в життя ідей створення громадянського суспільства та демократичної, соціальної, правової держави, може бути реальністю лише за умови, що політична і правова реформи поєднуюватимуться з формуванням правової культури українського суспільства, усіх його соціальних груп» [5, с. 28].

Взаємозв'язок між правовою культурою та застосуванням українського права є ключовим аспектом сучасної правової системи України. Правова культура визначається як сукупність цінностей, норм, традицій та практик, які характеризують відносини між суспільством та правовою

системою. Вона впливає на те, яким чином і наскільки ефективно право реалізується в суспільстві, і наскільки громадяни та органи влади дотримуються норм правової системи. Застосуванням українського права в даному контексті розуміється використання та впровадження правових норм, законів та рішень суду в щоденному житті та в судовій практиці.

Важливо зазначити, що правова культура в Україні є динамічною та еволюційною, і вона піддавалася значним змінам протягом останніх десятиліть, особливо після незалежності від Радянського Союзу. У цьому контексті, розуміння та прийняття нових норм, які відображають сучасні соціальні та економічні реалії, є необхідним для подальшого розвитку правової системи.

Сучасна юридична наука вивчає правову культуру суспільства в контексті перетворень, що відбуваються з правовою реальністю конкретних держав світу. Складовими компонентами правової культури суспільства насамперед є система норм і принципів права як регуляторів суспільних відносин, правовий статус суб'єктів права, стан законності та правопорядку в суспільстві, масова правова свідомість тощо. Повноцінне розкриття кожного з перерахованих елементів можливе за умови осмислення правової культури в «режимі реального часу», з урахуванням викликів і завдань, які стоять у певний момент історичного розвитку перед правовою системою демократичної, правової держави [4, с. 92]. До того ж, динаміка правової культури може розглядатися не лише з позицій комунікації між різними правовими культурами, діалогу правових культур і правової акультурації, а й з більш широкої перспективи – змін у праві, спровокованих змінами в надрах правової культури [2, с. 9]. При цьому особливості становлення та підвищення рівня правової культури детерміновані суспільними відносинами. Прогрес чи регрес правової культури зумовлений усією сукупністю суспільних відносин, рівнем їх динамізму. Кожному суспільству, його соціально-правовому буттю відповідає певний тип правової культури, який детермінований політичними, економічними, соціальними та духовними відносинами. Водночас суспільні відносини, ефективність і динамізм їх розвитку значною мірою зумовлені рівнем зрілості конкретно-історичної правової культури. Звідси слідує, що має місце взаємозв'язок і взаємовплив суспільних відносин і правової культури, які взаємодетермінують процес розвитку один одного.

Правова культура виступає як один із ключових інструментів у суспільстві. Вона сполучає у собі соціальні ідеали і практичний досвід, моральні та юридичні цінності, що стають основою для практичного впровадження вимог закону. Стан правової системи відображає рівень культури та її розвитку як ключового аспекту життя суспільства. Розвиток правової сфери можна розглядати як важливий індикатор соціального прогресу загалом, оскільки вона регулює відносини в найвагоміших сферах громадського життя. Досвід модернізації «країн третього світу» нагадує, що інституційні реформи мають обов'язково супроводжуватися моральними засадами, інакше вони ризикують бути неефективними.

Формування правової культури та правосвідомості громадян як напрям реалізації державної правової політики полягає у здійсненні цілеспрямованого впливу на різні соціальні верстви населення з метою підвищення їх правосвідомості та правової культури, доведенні до їх відома офіційних поглядів з питань згаданої політики. Важливо усвідомлювати, що будь-які правові засоби формування та реалізації державної правової політики не можуть бути ефективними за відсутності консолідаційних засад дії політичних сил, що передбачає наявність компетентного та ефективно діючого державного апарату [1].

Застосуванням українського права в сучасному суспільстві є проявом визначення інститутів та органів

влади, судової системи і їхнього взаємодії з громадянами. Це означає, що правова система в Україні не може функціонувати ефективно, якщо громадяни не мають поваги до законів і не вірять у їхню справедливість. Через відсутність довіри до правової системи може виникати велика кількість судових справ, а також важко впроваджувати реформи та зміни в законодавстві.

Практика реформування законодавчих, виконавчих і судових органів України засвідчує, що відсутність правової культури або низький її рівень гальмують темпи розвитку державності. Правова культура перебуває в діалектичній взаємодії з розвитком правової системи суспільства, правової держави [6, с. 128].

Інтерпретація правових норм у великій мірі залежить від культурних особливостей та цінностей суспільства. Коли мова йде про правову культуру, не можна знехтувати важливістю того, як громадяни сприймають та розуміють основні правові принципи.

Правова культура слугує мостом між літерою закону та його реальним застосуванням в практиці. Суспільство, яке характеризується глибоким розумінням та повагою до своєї правової системи, має тенденцію до більш точної інтерпретації правових норм. В такому суспільстві громадяни здатні відрізнити літеру закону від його духу, а також знають, як коректно застосовувати законодавчі акти в різних ситуаціях.

З іншого боку, суспільства з низькою правовою культурою можуть стикатися з численними викликами у процесі інтерпретації та застосування правових норм. Недостатнє розуміння або невіра у правову систему може вести до того, що громадяни будуть сприймати закони як нечіткі, суб'єктивні або навіть несправедливі. Таке сприйняття, у свою чергу, може вести до конфліктів, правової невизначеності та загального незадоволення правовою системою.

Правова культура також органічно пов'язана та взаємодіє із законотворчою діяльністю. В умовах демократичної процедури закони можуть прийматися більшістю голосів, власники яких лобюють певні групові або приватні інтереси, керуються не професійними знаннями, а меркантильними міркуваннями. У «боротьбі за закони» відбувається зіткнення представників різних правових культур, що не може не вплинути на якість політичних і правових рішень, законодавчої діяльності загалом.

Дослідники виділяють такі умови підвищення правової культури:

1) у сфері загальнодержавної стратегії: спрямованість державної політики на захист інтересів особистості, вироблення єдиної правової політики, забезпечення добробуту громадян, дотримання Конституції і законів усіма державними органами;

2) у сфері правотворчості: професіоналізація законодавчої діяльності, надання населенню права законодавчої ініціативи,

поширення знань у сфері юридичної техніки, широке публічне висвітлення законопроектної діяльності, посилення юридичної відповідальності за порушення прав і свобод громадян;

3) у сфері правозастосування: ліцензування юридичної діяльності, розвиток судової системи, проведення практичних семінарів для працівників державних органів, створення консультативних рад при міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади;

4) у сфері юридичного виховання: підвищення загальної моральності громадян, популяризація правових знань (у тому числі через засоби масової інформації), використання рольових ігор і практичних ситуацій, застосування методів реклами й "public relations", розвиток сімейного правового виховання;

5) у сфері юридичної науки та юридичної освіти: подальший розвиток наукових досліджень у галузі правової культури, подолання розриву між наукою і практикою, підвищення ефективності вищої юридичної освіти,

поглиблення вивчення правознавства у школах, юридичних дисциплін у не юридичних вищих і загальноосвітніх установах;

6) у сфері громадянського суспільства й особистої обстоювання особистістю своїх прав, боротьба з будь-якими виявами беззаконня і свавілля [3, с. 95].

Застосування українського права та реалізація судових рішень мають безпосередній вплив на переконання громадян у справедливості та ефективності правової системи. Судові рішення, особливо ті, які стосуються важливих суспільних питань або прав і свобод громадян, можуть стати прикладами для суспільства та визначати його сприйняття правосуддя. Якщо судові рішення відповідають вимогам справедливості та законності, це сприяє збереженню та зміцненню довіри громадян до правової системи.

У той же час, якщо судові рішення вважаються несправедливими або політизованими, це може призвести до загального недовіри до правосуддя та системи в цілому. Завданням правової системи є забезпечення незалежності та об'єктивності судів, а також забезпечення доступності та рівності перед законом. Це допоможе підтримувати високий рівень довіри громадян до судових органів та робити їхні рішення більш авторитетними.

Оскарження законів та нормативних актів в суді також грає важливу роль у формуванні правової культури. Це відкриває можливість перегляду норм, які не відповідають сучасним потребам суспільства, або які порушують права та свободи громадян. Такий процес сприяє активному громадянському участию в формуванні правової системи та визначенні її вектору розвитку.

Роль освіти та інформації в формуванні та підвищенні правової культури не може бути переоцінена. Освіта є ключовим інструментом для підвищення рівня правової грамотності серед громадян. Інформація про права та обов'язки, а також про зміни в законодавстві повинна бути доступною та зрозумілою для всіх шарів суспільства. Забезпечення громадянської освіти є важливим завданням для держави, а також для неприбуткових та громадських організацій, які можуть грати значну роль у популяризації правових знань.

Зокрема, шкільна та позашкільна освіта повинні включати в себе навчання громадянам їхнім правам і обов'язкам, а також навчання практичним навичкам використання правових механізмів для захисту власних інтересів. Такий підхід може сприяти формуванню пра-

вової свідомості серед молодого покоління і забезпечити стаке підвищення рівня правової культури у майбутньому.

Доступ до інформації також є важливим аспектом підвищення правової грамотності та культури. Громадяни повинні мати можливість отримувати доступ до текстів законів, рішень суду, тлумачень правових норм та іншої важливої інформації щодо правової системи. Інтернет та цифрові технології можуть відігравати важливу роль у забезпеченні громадян доступом до правової інформації.

Важливо підкреслити, що підвищення рівня правової культури та грамотності не може бути досягнуто вкрай швидко. Це довгостроковий процес, який вимагає систематичних зусиль з боку уряду, освітніх установ, цивільного суспільства та ЗМІ. Однак, в інтересах стабільності та розвитку України, формування високого рівня правової культури є надзвичайно важливою метою, яка сприяє дотриманню закону, захисту прав громадян і створенню справедливого суспільства.

Висновки. Отже, результати розгляду взаємозв'язку між правовою культурою та застосуванням українського права свідчать про вирішальну роль правової культури у функціонуванні правової системи України. Правова культура визначає сприйняття, інтерпретацію та дотримання правових норм громадянами, впливає на їхнє ставлення до законодавства та правопорушення. Низький рівень правової культури може призвести до ситуацій, коли громадяни не вірять у справедливість законів, що призводить до більшої кількості судових справ та ускладнює впровадження реформ у законодавстві.

З іншого боку, глибока правова культура сприяє більш точній інтерпретації правових норм та їх коректному застосуванню в практиці. Громадяни, які розуміють та поважають свою правову систему, здатні відрізнити літеру закону від його духу та знають, як виконувати законодавчі акти в різних ситуаціях.

Отже, підвищення рівня правової культури в Україні є важливим завданням для забезпечення ефективного застосування українського права та підтримання правопорядку в суспільстві. Для досягнення цієї мети необхідні заходи, спрямовані на підвищення правової освіти громадян, популяризацію правових знань, професіоналізацію законодавчої діяльності та розвиток судової системи. Тільки через спільні зусилля можна забезпечити більш ефективно та справедливо застосування українського права та зміцнення правової держави в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Недюха М. Правова політика України: новітні виміри. 2010. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ucnavs_2010_4\(16\)_7](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ucnavs_2010_4(16)_7)
2. Овчиннікова А.П. Феноменологія правової культури: філософсько-правове дослідження. 2016. 20 с.
3. Осика І.В. Процес становлення правової культури в правовій, соціальній державі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2002. С. 95–99.
4. Петришин О.В., Кагановська Т.Є., Передерій О.С. Трансформація в Україні правової культури суспільства під впливом процесів європейської інтеграції. *Вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2022. Т. 29. № 3. С. 89–107.
5. Третяк С. Правове забезпечення правової культури населення як умова створення основ громадянського суспільства. *Право України*. 2005. № 4. С. 26–28.
6. Шупінська О.В. Вплив правової культури на демократичну трансформацію правової системи України. *Державно-правова реформа в Україні* : матер. наук.-практ. конф. 1997. С. 128–129.